

1. KAPITOLA: PRÁVO, TECHNOLOGIE A INFORMAČNÁ SPOLOČNOSŤ

1.1 POJEM INFORMAČNÁ SPOLOČNOSŤ A TECHNOLOGIE

Technológie vždy ovplyvňovali život ľudí. Od dávnych dôb boli hnacím motorom zmeny.

Kníhtlač či parné stroje nezmenili len určitý výsek nášho správania, ale ovplyvnili celú novodobú organizáciu spoločnosti. Parný stroj úplne od základov zmenil transport a obchod. Zlancil výrobu, zlepšil dostupnosť výrobkov, zjednodušil mobilitu, a tým aj všeobecne zlepšil životný štandard ľudí. Kníhtlač umožnila ľuďstvu budovať a posúvať ľudskú vzdelanosť medzi generáciami a širším obyvateľstvom. Tým vytvorila základ pre rýchlejší kultúrny a vedecký pokrok. Kolovanie myšlienok v čase rukou písaných manuskriptov, často nachádzajúcich sa v iných oblastiach vtedajšieho sveta, bolo veľmi pomalé. Mnoho manuskriptov zaniklo. Kníhtlač preto urýchlila šírenie myšlienok a názorov. Je až neuveriteľné, keď si uvedomíme, že súčasná doba je od vynálezu parnej kníhtlače vzdialená len deväť generácií.¹

Je len prirodzené, že žiadna z týchto zmien nemala len pozitívne stránky. Všetky technologické výtobytky možno zneužiť. Tak ako sa ľudstvo prostredníctvom technológií mení, mení aj technológie samotné. Tvaruje ich podľa svojich hodnôt a organizácie spoločnosti. Tam, kde panuje demokracia a právny štát, vyzerá internet inak ako tam, kde panuje samovládca. Veľký čínsky firewall, ktorý oddeľuje čínske obyvateľstvo od zvyšku sveta, alebo spôsob sledovania celého internetu americkými tajnými službami, vyjadrujú spôsob ich vnímania slobody čínskeho občana alebo súkromia neamerického občana. Európska snaha o reguláciu nenávisťných prejavov zase odzrkadľuje naše hodnoty vo vzťahu k rasizmu či xenofóbnym prejavom.

1 Ak vychádzame z toho, že jedna generácia predstavuje 25 rokov. Vynález je z roku 1802.

S technológiami sú dnes v oblasti informačných a komunikačných technológií (ďalej aj „IKT“) úzko spojené dva pojmy, ktoré je nutné objasniť – štvrtá industriálna revolúcia a informačná spoločnosť.

Štvrtá industriálna revolúcia je pojem, ktorý sa zvykne používať na vysvetlenie toho, ako sa ekonomická činnosť ľudstva posunula od začiatku industrializácie v druhej polovici 18. storočia. Cieľom je zvýrazniť, že súčasná spoločnosť sa pri ekonomickej činnosti zásadne posunula od (i) mechanizácie, cez (ii) masovú výrobu, k (iii) digitalizácií a globalizácií, až do štádia (iv) začínajúceho zavádzania inteligentných technológií, internetu vecí a zotierania hraníc ľudského a strojového.

Z pohľadu spoločenského je však už digitalizácia zásadnou zmenou. Digitalizácia a globalizácia priemyslu prostredníctvom informačných a telekomunikačných technológií vedie k vzniku *informačnej spoločnosti*. Tá je charakteristická dennodenným používaním týchto technológií v ekonomike, ako aj mimo nej, čím sa mení charakter ľudských aktivít. Azda nikde tento posun nevidno viac ako pri súčasnej pandémie, kde technologická infraštruktúra, digitálne nástroje a základná digitálna gramotnosť umožnili spoločnosti pomerne jednoducho dočasne prejsť na úplne digitálnu prácu, zábavu, niekedy rodinný a spoločenský život, nakupovanie a pod.

Súvisiacim pojmom je ešte pojem *znalostná ekonomika*, ktorý vyjadruje to, že ľudský kapitál je čoraz viac potrebný v činnostiach, ktoré si vyžadujú znalosti. Preto sa aj v spoločnosti zvyšuje podiel ľudí s druhým a tretím stupňom vzdelania. Vyžaduje si to nielen výskum pre ďalší technický pokrok, ale aj poskytovanie služieb a výrobu. Rôzne procesy sú totiž čoraz sofistikovanejšie, a preto sa vyžaduje aj špecializovanejšie vzdelanie.

Dnes na dátach a najnovších technologických produktoch nestojí iba obchod, ale aj zdravotníctvo, doprava alebo vzdelávanie. Informačná spoločnosť je teda taká spoločnosť, ktorá aktívne zbiera, využíva a šíri informácie ako jedno zo svojich kľúčových aktív.²

2 K tomu pozri napríklad *OECD: Data-Driven Innovation Big Data for Growth and Well-Being*. Publikované 2014 [online] [cit. 1.6.2020]. Dostupné na: <<https://www.oecd.org/sti/data-driven-innovation-9789264229358-en.htm>>; alebo *OECD: Exploring the Economics of Personal Data: A Survey of Methodologies for Measuring Monetary Value*. OECD Digital Economy Papers, No. 220, OECD Publishing, Paris. Publikované 2013 [online] [cit. 1.6.2020]. Dostupné na: <<https://doi.org/10.1787/5k486qtxldmq-en>>.

Vývoj nových produktov v súkromnom sektore alebo plánovanie politik často stojí a padá na informáciách. Firma sa rozhoduje, aké produkty vyrobí, alebo do akých krajín bude cieľiť marketingové aktivity na základe prieskumu trhu. Zdravotná politika krajiny sa môže napísať a v praxi nastaviť na základe dát týkajúcich sa využívania nemocníc, mortality pri rôznych operačných zákrokoch alebo štatistík vakcinácie. Spotrebiteľ sa pri nákupe produktov alebo využívaní služieb rozhoduje na základe ceny, referencií a recenzií.

Aj tieto príklady ilustrujú, ako sú informácie výrazným faktorom v súčasnej spoločnosti. S nárastom významu informácií v spoločnosti súvisí aj zvýšená potreba regulácie nových vznikajúcich oblastí spoločenského života. Kým v skorších etapách ekonomického vývoja spoločnosti bolo potrebné chrániť predovšetkým hmotné statky a hmotné výrobky, dnes sú predmetom regulácie predovšetkým nehmotné aktíva, či už v podobe informácií, postupov, riešení alebo služieb. Stačí sa pozrieť, čomu sa Európska únia (ďalej aj „EÚ“) venuje v tejto oblasti azda najviac: oblasti ochrany osobných údajov, regulácii dát, právam duševného vlastníctva, digitálnemu obchodu, službám informačnej spoločnosti, ich zodpovednosti a pod.

Samozrejme, právnici sú len zriedka autormi technologickej zmeny. Vývoj informačnej spoločnosti je pre nich fakt. Hlavnou úlohou práva je regulovať spoločenské vzťahy, a to tak, aby aj technologicke zmeny odzrkadľovali základné hodnoty spoločnosti. Je ale vôbec možné regulovať niečo, čo sa stále mení?

Na túto otázku hľadá odpovede táto kapitola. Posnažíme sa v nej vysvetliť, akým spôsobom sa právo a technológie ovplyvňujú v najvšeobecnejšej rovine. Následne prezentujeme stále aktuálne teórie regulácie nových technológií a rôzne prístupy, ktoré môže zákonodarcu využiť. Poukážeme napríklad aj na možnosti zákonodarcu ponechať niektoré otázky na reguláciu prostredníctvom iných alternatív, ako sú sociálne normy, morálka alebo samotné technológie. Následne sa posnažíme poskytnúť krátky úvod do fungovania internetu a jeho architektúry. Považujeme totiž za dôležité, aby budúci právnici tieto základné postuláty poznali, nakoľko predstavujú fakty, ktoré sú vstupom do interpretácie noriem a tvorby legislatívy. Posledná časť sa venuje právu informačných technológií ako vedeckej a pedagogickej disciplíne v rámci univerzitného vzdelávania. Naším cieľom je

vysvetliť, prečo právo potrebuje osobitný priestor na reflexiu o technologickom pokroku a ako to obohacuje samotné právo.

1.2 PRÁVO, TECHNOLÓGIE A ICH INTERAKCIA

1.2.1 VŠEOBECNE O VZŤAHU PRÁVA A TECHNOLÓGIÍ

Právo a technológie nie sú od seba vzdialené ekosystémy. Nové technológie môžu meniť a zásadne ovplyvňovať rôzne oblasti spoločenského života a taktiež ich reguláciu. Ilustrovať to možno na príklade volebnej kampane. V minulosti sa volebná kampaň odohrávala v reálnom svete, kde kandidáti priamo komunikovali s voličmi na ulici a snažili sa ich presvedčiť o správnosti svojich názorov alebo programu. Masovejšie akcie prebiehali na volebných mítingoch a hlavným propagačným nástrojom boli informačné letáky v poštových schránkach, billboardy, neskôr aj rádio a televízia. Dnes je situácia zásadne iná a volebná kampaň sa presunula do virtuálneho sveta – na internet.

Väčšina komunikácie kandidátov s voličmi sa deje prostredníctvom účtov na sociálnych sieťach či videí, v ktorých kandidáti komunikujú svoje posolstvá. Služby ako Facebook umožňujú politikom jasne definovať svoje cieľové skupiny a komunikovať im úplne odlišné posolstvá – podľa toho, čo asi chcú počuť. Tým sa úplne mení spôsob robenia politiky, keďže nie je dôležité mať jednotné stanoviská, hovoriť pravdu, alebo mať najsilnejší program. Je menej dôležité presvedčiť klasických „vrátnikov“ prejavu, ako sú noviny, televízie či rádiá. Unikátnou ilustráciou toho je známa kauza *Cambridge Analytica*. Táto sprostredkovateľská spoločnosť analyzovala údaje užívateľov Facebooku a ich priateľov za účelom získania vzorky „ovplyvniteľných voličov“, na ktorých následne zacielila rôzne marketingové materiály, s cieľom ovplyvniť ich rozhodovanie v prospech objednávateľa – kandidáta.³ Technológia tu tak mení spôsob robenia kampane

3 Pre súhrn tejto kauzy pozri vynikajúco spracované The Cambridge Analytica Files denníkom The Guardian. The Guardian: *The Cambridge Analytica Files*. Publikované 2019 [online] [cit. 1.6.2020]. Dostupné na: <<https://www.theguardian.com/news/series/cambridge-analytica-files>>. Prípadne dokumentárny film The Great Hack (2019) od spoločnosti Netflix

a samotnú politiku. Prináša tým úplne iné výzvy ako len to, že sa kampaň robí v inom médiu.

Iným príkladom je zavádzanie malých bezpilotných lietadiel tzv. dronov do rôznych oblastí života, ako napríklad záchranárske práce alebo doručovanie liekov či balíkov. Kým v minulých desaťročiach neexistovala debata o regulovaní spojenia poštových služieb a lietadiel, dnes je potrebné sa zamyslieť, či je na bezpilotné lietadlá nutné aplikovať normy, ktoré sa bežne aplikujú na vzdušný priestor. Prípadne, ako nastaviť ďalšie otázky súvisiace s poštovými službami, ako napríklad verifikácia príjemcu alebo zodpovednosť za škodu spôsobenú bezpilotným lietadlom. Podobným príkladom je regulácia autonómnych vozidiel. Právna úprava motorových vozidiel napríklad vyžaduje, aby mal vodič počas vedenia vozidla ruky na volante. Čo ale s týmto pravidlom v prípade autonómnych vozidiel, ktoré vedia jazdiť aj bez akejkoľvek interakcie s vodičom? Zákonodarca tak opäť musí riešiť zakotvenie iných pravidiel ako pri klasických motorových vozidlách, ako napríklad bezpečnosť algoritmu autonómneho vozidla pred útokmi alebo interakciu pasažiera s autonómnym vozidlom.

Aj na vyššie uvedených príkladoch je evidentné, že právo a technológie sa nevyhnutne prelínajú, pričom možno vymedziť dva základné modely interakcie alebo pohľady na technológie.

Prvým typom sú situácie, v ktorej sú nové technológie *cieľom právnej úpravy*. Spoločnosť sa teda snaží dosiahnuť posun vpred. To prakticky znamená, že zákonodarca sa rozhodol poskytnúť technológiám osobitný druh právnej ochrany, aby zabezpečil, že sa k nim ľudstvo dopracuje čím skôr. Klasickým príkladom je patentové právo, ktoré sa snaží motivovať k novým technickým riešeniam formou časovo obmedzenej exkluzivity na trhu, alebo autorské právo, ktoré poskytuje odmenu tvorcom originálnych diel.

Druhým typom vzťahu je situácia, kde sú technológie *predmetom regulácie*. Spoločnosť sa snaží novým technológiám nastaviť určité mantinely v súlade s rešpektovanými hodnotami, aby sa nevymkli kontrole. Ako príklady možno uviesť využívanie algoritmu na analýzu a predpovedanie potenciálnej kriminality z údajov, ktoré majú k dispozícii štátne orgány, alebo implementovanie algoritmov na službách zdieľania obsahu (napr. YouTube), ktoré automaticky vymažú obsah, ktorý je potenciálne chránený autorským právom tretej osoby.

V práve sa teda technológiám zvyknú osobitne venovať najmä dve oblasti práva. Právo duševného vlastníctva a čiastočne súťažné právo sa zaoberajú otázkou, ako čo najlepšie umožniť technologický pokrok. Buď tým, že inovátorom a imitátorom prepožičiame určité práva, alebo tým, že posilníme slobodnú súťaž na trhu. Právo osobných údajov, spotrebiteľské právo alebo regulácia osobitných odvetví potom často riešia technológie ako zdroj rizika.

Najtypickejšia situácia pri vzájomnej interakcii práva a technológií nastáva v prípade, keď je nová technológia vynájdená a zavedená do praxe a vznikne potreba jej regulácie. V tomto smere možno zvýrazniť známy citát akademika Davida Collingredgea. Jeho tzv. Collingridgeova dilema znie nasledovne: „Ak je zmena ľahká, nie je možné ju predvídať; keď je potreba zmeny očividná, stala sa drahou, ťažkou a časovo náročnou.“⁴

Ak teda analogicky aplikujeme Collingridgeovu dilemu na daný vzťah, možno povedať, že keď sa nové technológie zavádzajú do praxe, nevidíme ich celkový vplyv na spoločnosť, a preto je náročné odhadnúť, čo všetko by malo byť predmetom regulácie. Keď však už daný vplyv vidno, je neskoro, resp. náročnejšie podrobiť ich regulácií, nakoľko sú už v spoločnosti hlboko zakorenené.

Ako príklad na ilustráciu možno uviesť sociálnu sieť Facebook. Keď Mark Zuckerberg (jeden zo zakladateľov Facebooku) počas univerzitných čias programoval základný kód sociálnej siete, jeho cieľom bolo vytvoriť komunikačnú platformu pre univerzitu. Tá sa postupne rozšírila na amerických univerzitách a následne za oceán. Dnes je Facebook jedným z hlavných nástrojov vo volebných kampaniach, digitálnom marketingu, či pri šírení falošných správ. Ťažko predpokladať, že zakladateľ sociálnej siete Facebook v úvodných fázach programovania odhadoval, že jeho dielo bude mať takýto významný celosvetový spoločenský dopad.

V tejto súvislosti sa pri novej technológií tradične otvárajú dve otázky. Prvá otázka sa týka toho, či je potrebné túto technológiu špecificky regulovať alebo aplikovať už zaužívané a účinné právne inštitúty. Druhou otázkou je forma regulácie.

4 V originálnom znení: *“When change is easy, the need for it cannot be foreseen; when the need for change is apparent, change has become expensive, difficult, and time-consuming”* Citované z MOROZOV, E.: *This Explains Everything*. Harper Perennial, 2013, s. 255.

I keď táto knižka vychádza v roku 2020, oblasť jej záujmu je v zahraničí predmetom štúdia už roky. Na území Českej a Slovenskej republiky tému najviac spopularizoval významný český právnik Radim Polčák z Masarykovej Univerzity, ktorý ešte v roku 2005 založil konferenciu Cyberspace a následne v roku 2010 aj Ústav práva a technológií. Vo svete sa história tejto oblasti začala písať už skôr. Na začiatku 90. rokov postupne po svete vznikala skupina právnikov, ktorí študovali „počítačové právo“ alebo „kyberprávo“. Medzi zlomové body patrí predovšetkým konferencia na Univerzite v Chicagu (USA) z roku 1996 pod názvom *Law of Cyberspace Conference*, na ktorej odznali minimálne dva zásadné príspevky k tejto téme.

Tieto dva príspevky predniesli sudca a profesor Frank Easterbrook a profesor Lawrence Lessig, pričom ich závery boli značne protichodné a stali sa predmetom akademickej diskusie. Tá je aj po dvoch dekádach stále živá bez jednoznačne správnej odpovede.⁵ Kým Lessig presadzoval prístup, že právne vzťahy vznikajúce vo virtuálnom prostredí sú špecifické, a preto si zasluhujú vlastnú právnu reguláciu ako právne odvetvie (jeho príspevok budeme ďalej analyzovať nižšie v osobitnej stati),⁶ Easterbrook mu oponoval, že tieto právne vzťahy nie je potrebné špecificky regulovať. Podľa jeho názoru nie je potrebné kreovať žiadne nové právne odvetvie a akékoľvek snahy týmto smerom prirovnal k snahe o vytvorenie „konského práva“ (*Law of the Horse*). Predmetom takejto regulácie by bol napríklad predaj koňov, prenájom koňa alebo zodpovednosť za škodu spôsobenú koňom, pričom takáto regulácia by bola podľa autora príspevku úplne zbytočná, nakoľko existujú všeobecné inštitúty kúpnej zmluvy, prenájomu a zodpovednosti, ktoré stačí aplikovať na dané prípady. Do popredia tak dáva všeobecné princípy namiesto vytvárania špecifických pravidiel.⁷ Analogicky, ani virtuálny priestor

5 Napríklad LEENES, R.: Of Horse and Other Animals of Cyberspace. Editorial. In *Technology and Regulation*, 1/2019, s. 1 – 9. a MURRAY, A.: *Looking Back at the Law of the Horse: Why Cyberlaw and the Rule of Law are Important*. Opening keynote speech. Publikované apríl 2013 [online] [cit. 1.6.2020]. Dostupné na: <<http://theitlawyer.blogspot.com/2013/04/my-keynote-address-to-bileta.html>>.

6 Rozpracovaný príspevok – LESSIG, L.: *The Laws of Cyberspace*. Draft 3. 1998. Publikované 1998 [online] [cit. 1.6.2020]. Dostupné na: <https://cyber.harvard.edu/works/lessig/laws_cyberspace.pdf>.

7 EASTERBROOK, F.: *The Law of the Horse*. In *1996 University of Chicago Legal Forum*

nepotrebuje špecifické pravidlá a stačí použiť už existujúce právne inštitúty.

1.2.2 KÓD AKO PRÁVO A PRÁVO AKO KÓD

Profesor Lessig o niekoľko rokov neskôr svoje úvahy rozvinul do samostatného článku, v ktorom reagoval aj na kritiku profesora Easterbrooka.⁸ Základnou myšlienkou jeho vystúpenia bolo zdôraznenie, že tak ako v reálnom priestore, aj v kyberpriestore pôsobia štyri modalities regulácie. Tieto štyri modalities predstavujú:

1. právo,
2. sociálne normy,
3. trh a
4. architektúru (kód).

Najtypickejšou modalitou regulácie spoločenských vzťahov je *právo*, ktoré na základe prenosu legitimacy prijímajú zákonodarné orgány po celom svete. Právo ako modalita regulácie spoločenských vzťahov stojí a padá na jeho dodržiavaní a vymožiteľnosti; z toho dôvodu často obsahuje rôzne sankcie. Ak napríklad firma porušuje pravidlá spracúvania osobných údajov, môže jej byť uložená správna pokuta do výšky 20 miliónov eur alebo 4 % z celosvetového obratu spoločnosti.

Druhou modalitou sú (*spoločenské*) *normy*, ktoré sú široko akceptované v spoločnosti a reflektujú očakávania a dohody v rámci spoločnosti. Nakoľko sociálne normy nie sú prijímané centralizovaným zákonodarcom, môžu pôsobiť širšie ako právo a upravovať väčšiu množinu spoločenských vzťahov. Takéto normy napríklad upravujú, že pri čakaní v rade sa zväčša poradie určuje podľa toho, kto prvý prišiel, a nie podľa veku alebo hodnoty času jednotlivca.

Treťou modalitou je *trh*, ktorý reguluje vzťahy najmä podľa ceny. Trh je spôsobom koordinácie ľudského správania, kde dochádza k výmene tovarov a služieb za účelom uspokojovania potrieb. Prostredníctvom cien trh reguluje prístup k obmedzeným tovarom a službám, a tým zároveň aj prístup k príležitostiam.

207,1996, s. 207 – 216.

8 Pozri LESSIG, L.: The Law of the Horse: What Cyberlaw might teach. In 113 *Harvard Law Review*, 1999, s. 501 – 549.

Štvrtou modalitou je *architektúra* – fyzické limity reality. Prakticky to znamená, že človek nevidí cez stenu, čo sa deje na druhej strane. Stena – architektúra tak reguluje správanie v tom, že nám neumožňuje zachytiť javy za stenou. Ak sú dvere široké jeden meter, vodičkar cez ne nedokáže prejsť bez toho, aby zišiel z vozíčka. Točité schody budú ťažko zdolateľné pre starého človeka alebo matku s dieťaťom.

Tieto modality pôsobia vo vzájomnej súvislosti a dopĺňajú sa. Právo môže určiť, čo sa môže a nemôže predávať na trhu. Trh určuje možnosti architektúry – čím lacnejší stavebný materiál, tým viac nových stavieb. Architektúra môže mať zároveň vplyv na sociálne normy – poradové číslo určené strojom dnes často určuje poradenie na poštách. A tieto všetky tri modalities zároveň ovplyvňujú to, aké právne normy zákonodarca prijíma, či už priamo alebo nepriamo. Nové požiadavky trhu nutne reflektuje aj právna regulácia. V prípade, ak sa architektúra „vymkne kontrole,“ právo zareaguje a zároveň v prípade nedostatočného vynucovania sociálnych noriem môže zakročiť zákonodarca prijatím záväznej normy.

Lessig tvrdí, že každá z vyššie uvedených modalít je aplikovateľná aj v kybernetickom priestore, pričom osobitne zvyrazňuje architektúru, alebo v jeho ponímaní „kód.“ Právo má podľa neho rovnakú pôsobnosť ako v reálnom svete, a ako príklady uvádza autorské právo či právnu ochranu pred ohováraním. Podobne pôsobia v kybernetickom svete aj sociálne normy. Ilustrovať to možno na situáciách vhodnosti používania veľkého a malého písma (kde použitie veľkého písma evokuje „kričanie“ alebo negatívnu emóciu) či vylúčenia niektorých osôb z diskusnej skupiny pri vulgárnych prejavoch (tzv. ban). Virtuálny priestor je regulovaný aj prostredníctvom ceny prístupu na internet či rôznymi úrovňami prístupu ku elektronickým službám (platené funkcie a funkcie dostupné zadarmo).

Ale najviac si Lessig uvedomuje dôležitosť kódu, ktorý reguluje správanie užívateľov prostredníctvom softvéru a hardvéru. Samotný kód a štruktúra internetu a aplikácií obsahuje normy, v rámci ktorých je modelované naše správanie. Ak je určitá webová stránka alebo súbor chránený heslom, ide o reguláciu prostredníctvom kódu – kým jednotlivec heslo nepozná, nemôže prísť k jej obsahu. Iným príkladom je nevyhnutnosť identifikácie používateľa elektronickej služby verejnej správy. Kým takýto užívateľ nie je prihlásený s vyžadovaným

identifikátorom (napríklad elektronickým občianskym preukazom), infraštruktúra ho nepustí a nedovolí mu využiť službu, napríklad prerušíť prevádzkovanie živnosti alebo elektronicky podať daňové priznanie. Zo slovenského prostredia možno túto otázku ilustrovať na príklade predaja poľnohospodárskej pôdy. Ten je naviazaný na povinnosť disponovať elektronickým občianskym preukazom, ktorý však nie je povinný pre všetky osoby.⁹

Práve vo využívaní modality kódu pre reguláciu spoločenských vzťahov vidí Lessig špecifikum pre virtuálny priestor a zároveň zdôrazňuje silu interakcie medzi právom a kódom. Zákonodarcovia sa totižto môžu rozhodnúť podporovať reguláciu kódom prostredníctvom legislatívy, napríklad požiadavkami šifrovania alebo integrácie súhlasu s používaním sledovacích technológií na internete. Právo nemusí regulovať technológie len priamo, ale aj nepriamo prostredníctvom kódu, a upraviť tak výsledné spoločenské správanie.

Na príklade ochrany súkromia Lessig pragmaticky ilustruje špecifikum virtuálneho priestoru. Ak zákazník príde do kamennej predajne, môže si prakticky nerušene pozrieť a vyskúšať tovar v určitej miere anonymity. Tá by bola narušená v momente, ak by bezpečnostná služba pri vstupe do predajne zaznamenávala meno každého zákazníka, monitorovalo by sa, aké tovary si zákazník prezeral, či si niečo kúpil a pri kúpe by pri pokladni vyplnil dotazník s jeho osobnými údajmi. Na podobnom princípe fungujú internetové obchody prostredníctvom nových technológií, ako napríklad ukladanie malých textových súborov do zariadenia užívateľa - *cookies*, ktoré vedia zaznamenať množstvo informácií o prístupovom bode zákazníka, aký tovar si prezeral, ako dlho, čo vyhodil z nákupného košíka, prípadne na akých stránkach sa predtým pohyboval. „Nákupný zážitok“ je tak zreteľne odlišný a viac monitorovaný ako pri nákupe v kamennej predajni.

9 K tomu pozri viac GERA, M. – HUSOVEC, M. – SZILVA, Š. – ZÁBUĐKOVÁ, P.: *Digitálna verejná správa a ľudské práva*. 1. vyd. EISI, 2015.

1.2.3 LEX INFORMATICA

V čase Lessigových štyroch modalít regulácie prišiel s myšlienkou osobitných noriem aj profesor Joel R. Reidenberg vo svojej štúdií s názvom *Lex Informatica: The Formulation of Information Policy Rules through Technology*.¹⁰ *Lex Informatica*, a teda pravidlá formulované prostredníctvom infraštruktúry technológií prirovnáva ku konceptu *Lex Mercatoria* – pravidiel, ktoré si vytvorili obchodníci v stredoveku pri cezhraničnom obchode v podobe zvykov dobrých praktík. Tieto pravidlá mali pritom suverénne postavenie a nezasahovala do nich štátna moc. Reidenberg argumentuje, že podobný typ pravidiel existuje prostredníctvom nastavenia komunikačnej infraštruktúry. Tieto pravidlá sú podľa neho dostatočne stabilné a predpovedateľné pri správe digitálnych informácií v informačnej spoločnosti a nachádzajú sa implementované v návrhu siete, technológie alebo informačného systému.

Reidenberg porovnáva *Lex Informatica* s právom a nachádza dôležité rozdiely v niektorých aspektoch týchto systémov pravidiel. Kým právo tvoria právne predpisy, *Lex Informatica* tvoria architektonické štandardy a protokoly siete (napríklad protokol http). Z hľadiska jurisdikcie je právo limitované teritóriom, na ktorom suverén uplatňuje svoju moc. *Lex Informatica* je však priamo v sieti, ktorá je svetová a nepodlieha konkrétnemu štátu alebo medzinárodnej organizácii. Zdrojom právnych noriem je štát a zväčša zákonodarná moc, zdrojom sieťovej infraštruktúry a jej nastavenia sú technológovia, resp. programátori. Kým interpretáciu právnych noriem zabezpečuje legislatívny jazyk, štátne orgány či súdna moc, *Lex Informatica* sa vykladá prostredníctvom technického nastavenia a zvykov. Pravidlá správania je možné ponechať na účastníkov právneho vzťahu hlavne v súkromnom práve prostredníctvom zmluvnej slobody. Pri *Lex Informatica* je takáto voľnosť daná konfiguráciou technológie, to znamená jej úpravou (napríklad nastavením parametrov zdieľania informácií na sieti). Kým aplikovanie a vynucovanie právnych noriem je doménou súdov, pri

10 REIDENBERG, J.: *Lex Informatica: The Formulation of Information Policy Rules through Technology*. In *76 Tex. L. Rev.* 553, 1997, s. 553 – 593.

Lex Informatica je možné naprogramovať automatické vynucovanie pravidiel. To prakticky znamená, že technológia neumožní porušenie prednastavených pravidiel správania sa.¹¹

Za hlavné výhody *Lex Informatica* považuje profesor Reidenberg ich cezhraničnú pôsobnosť, a teda fakt, že nie sú limitované konkrétnou jurisdikciou. Ďalej ako výhodu spomína jednoduchosť úpravy pravidiel, nakoľko pri právnych normách je potrebná ich zmena prostredníctvom zdĺhavého legislatívneho procesu. Pri *Lex Informatica* toto konštatovanie neplatí vzhľadom na to, že zásah do „pravidiel“ je možné urobiť pomerne rýchlo a zároveň ponechať používateľom možnosť dodatočne si upraviť niektoré aspekty. Treťou výhodou je podľa Reidenberga automatizovaná vynútiteľnosť pravidiel, kde sa nemusí čakať na rozhodnutie súdu a monitorovanie dodržiavania pravidiel pôsobí *ex ante*.¹²

1.2.4 DISKUSIA KÓDU A ARCHITEKTÚRY AKO MODALITY

V zmysle uvedených bodov možno uzavrieť, že pri uvádzaní nových technológií na trh je možné pri jej regulácii zvoliť viacero prístupov. Prvým je aplikovanie tradičných inštitútov, ktoré sa danej technológii týkajú. Napríklad pri umelej inteligencii aplikovať normy týkajúce sa počítačového programu, spotrebiteľského práva alebo zodpovednosti za vadný výrobok. Druhým prístupom je špecifická regulácia danej technológie prostredníctvom štyroch modalít regulácie. Právo môže detailne upraviť otázky umelej inteligencie v právnom predpise, ktorý upraví špecifiká otázok ochrany súkromia, právnej subjektivity, zodpovednosti a pod. Ďalej je možné niektoré otázky ponechať na reguláciu prostredníctvom sociálnych noriem, napríklad ak by mal jednotlivec „inteligentnú domácnosť“, tak by prípadné návštevy nemali zasahovať do nastavených hodnôt bez súhlasu majiteľa domácnosti, prípadne by ich mal majiteľ upozorniť na to, čo všetko dané zariadenia zaznamenáva. Trh reguluje umelú inteligenciu prostredníctvom

11 Tamže, s. 369 – 373.

12 Tamže, s. 577 – 581.

cien a dostupnosti. Architektúra (kód) môže zabezpečiť, že výrobky na báze umelej inteligencie sa nedajú fyzicky otvoriť, resp. upraviť a zároveň je možné kódom implementovať bezpečnostné záruky proti zneužitiu treťou stranou. Konkrétne môže ísť o využitie šifrovania údajov alebo inštaláciu programov, ktoré zaručujú bezpečnosť pred narušením kódu od tretích osôb.

Na ilustráciu môžeme použiť príklad autonómnych a polo-autonómnych vozidiel. Autonómne vozidlá spôsobia zmenu dopravných predpisov, zodpovednostných režimov, otázok poistenia, ľudskej zodpovednosti, pracovnoprávných predpisov a pod. Zároveň nám ale poskytujú aj ďalšiu príležitosť, ako regulovať ľudské správanie. Automatizácia riadenia nám napríklad umožňuje naviesť ľudí, ako lepšie parkovať, prinútiť ich zapnúť si pásy, alebo dokonca môže znemožniť jazdu opitému vodičovi. Softvérový kód v tomto prípade obmedzuje a reguluje ľudské správanie. Digitálny systém je platformou regulácie správania vodiča. Ten istý systém však zároveň môže spôsobovať problém pri klasickom určovaní pracovného času vodičov. Ak vodič nemusí ovládať vozidlo na diaľnici a môže si pospať, možno nie je vhodné, aby sa mu tento čas počítal do jeho obmedzenia práce na jeden deň. Ak právo nereaguje zmenou pracovnoprávných predpisov, môže zbytočne zabrzdiť zlacnenie prepravy, a tak aj tovarov. Zároveň však môže byť spoločensky neakceptovateľné, aby plne autonómne autá používali deti osamote, hoci na to neexistuje konkrétny zákaz, pretože tým nie je dotknutá bezpečnosť premávky. No a napokon, trh s poistnými produktami môže zásadne ovplyvniť dostupnosť autonómnych vozidiel, ale aj spoločenskú akceptovateľnosť havárií, a teda aj užitočnosť autonómnej dopravy. Pri vysokej zodpovednosti a poistkách môže byť technológia dostupná len niekoľkým, avšak kompenzácia mnohým. Ak budú poistky lacnejšie, no kompenzácia nižšia, je možné, že bude technológia dostupnejšia.

Na dynamickosť regulácie zaujímavo poukazuje profesor Ronald Leenes, ktorý zvýrazňuje vzájomný vplyv technológií, regulácie a normatívnych pojmov, ktoré je potrebné vykladať v kontexte spoločnosti.¹³ Leenes tvrdí, že regulácia síce môže byť prijatá na základe

13 LEENES, R.: *Regulating New Technologies in Times of Change*. In REINS, L.: *Regulating New Technologies in Uncertain Times*. TMC Asser Press, 2019, s. 8-9.

technologického vývoja, ale naše hodnoty a ich vnímanie sa môžu časom meniť. Ako príklad uvádza náhľad spoločnosti na ochranu súkromia v kontexte využívania sociálnych sietí a škandálov s nimi súvisiacich. Množstvo mediálnej, politickej a akademickej pozornosti sa dostalo regulácií súkromia po konkrétnych škandáloch konkrétnych firiem. Ako príklad možno uviesť už spomínanú kauzu *Cambridge Analytica* alebo vypočúvanie šéfov technologických gigantov pred kongresom v USA. Aj tieto okolnosti výrazne ovplyvňujú, ako sa v spoločnosti vyvíjajú hodnoty, v tomto prípade formovanie pohľadu na ochranu súkromia. Využitie údajov na účely politického marketingu sa v kontexte medializovaných káuz v konečnom dôsledku dostalo aj do znenia GDPR.

Diskusia a hodnotenie regulácie nových technológií by podľa Leenesa mala prebiehať komplexne prostredníctvom troch fáz. V prvej fáze by si mali zákonodarcovia a odborníci na danú technológiu položiť otázku, či regulovať konkrétnu technológiu alebo všeobecnú kategóriu danej technológie (napríklad zamerať sa na reguláciu umelej inteligencie ako kategórie, alebo konkrétnych technológií na báze umelej inteligencie, ako sú autonómne vozidlá alebo automaticky navádzané zbrane). V druhej fáze by mali byť analyzované potenciálne riziká a problémy vývoja danej technológie, a to, aký môžu mať vplyv na spoločnosť spolu so zohľadnením povinností pre konkrétnych aktérov. Ak napríklad umelá inteligencia spôsobí smrť človeka, ktorá entita bude zodpovedná - programátor, výrobca alebo prevádzkovateľ? Práve v tejto fáze by mal byť taktiež analyzovaný aktuálny právny rámec. V poslednej, tretej fáze by malo dôjsť k rozhodnutiu, či je nevyhnutné legislatívne „zakročiť“ vzhľadom na potenciálne legislatívne medzery. Nemusi ísť nevyhnutne o reguláciu prostredníctvom práva, môžu byť využité rôzne zo štyroch Lessigových modalít. V každej z troch fáz tak zákonodarcovia a odborníci čelia kritickým otázkam, ktoré je vhodné čo najpresnejšie analyzovať, diskutovať a v konečnej miere zodpovedať.¹⁴

14 Tamže, s. 11 – 13.

1.3 ARCHITEKTÚRA, SIEŤ A OBSAH

Vzhľadom na to, že väčšina právnych vzťahov týkajúcich sa práva informačných a komunikačných technológií sa odohráva na internete, považujeme za vhodné stručne uviesť štruktúru a charakteristické znaky internetovej siete.

Internet je verejne dostupný a celosvetový systém sietí, ktorú tvoria vzájomne prepojené počítačové siete, prostredníctvom ktorých sa prenášajú dáta. Siete sú prepojené prostredníctvom tzv. uzlov. Dáta sú prenášané použitím štandardizovaných internetových protokolov, pričom kľúčovým je rodina protokolov TCP/IP, ktoré zabezpečujú, aby výmena dát na sieti prebiehala bez chýb a medzi správnymi zariadeniami. Vývoj týchto protokolov je výsledkom práce neštátnych štandardizačných organizácií ako *Internet Engineering Task Force* (IETF) – pre TCP/IP, alebo *World Wide Web Consortium* (W3C) – pre HTML.

Internet tvorí viacero prepojených sietí využívaných štátom, súkromným sektorom alebo akademickými inštitúciami. Základným kameňom internetu sú tzv. IP adresy – číselné rady, na základe ktorých sa zariadenia v sieti dokážu rozpoznať a odkazovať na seba. Inými slovami, IP adresy sú dôležité v tom zmysle, aby sa užívateľovi zobrazila správna webová stránka, alebo aby bol email doručený správnejmu adresátovi. Správu IP adries a ich distribúciu má na starosti nezisková organizácia *Internet Corporation for Assigned Names and Numbers* (ICANN), ktorá spolupracuje s viacerými lokálnymi organizáciami, u ktorých si bežný používateľ môže zabezpečiť webový priestor. ICANN zároveň zodpovedá za integritu internetu a správu doménových mien (preloženie IP adresy do slovného výrazu).¹⁵

Ako sa internet dostane k používateľovi? Prístup k internetu zabezpečujú poskytovatelia internetového pripojenia – tzv. *Internet Service Providers* (ISP). Predmetní poskytovatelia majú prístup ku *Internet Exchange Point* (IXP) – body výmeny internetu, ktoré predstavujú uzly s pripojením. Tieto body následne spájajú s konkrétnymi uzlami

15 *Správa a řízení internetu*. [online] [cit. 1.6.2020]. Dostupné na: <<https://www.jaknainet-net.cz/page/1703/sprava-a-rizeni-internetu/>>. K tomu pozri viac kapitolu Doménové mená.

svojich zákazníkov. Neutrálnym prístupovým bodom je v Slovenskej republike NIX.sk.¹⁶ Tieto body môžu slúžiť aj na získavanie informácií zo strany tajných služieb prostredníctvom monitorovania komunikácie. Ako príklad možno uviesť medializovaný prípad monitorovacieho programu PRISM na základe legislatívy USA, v ktorej tajné služby vyžívali práve tieto prístupové body na získavanie informácií nielen o Američanoch, ale aj o obyvateľoch EÚ.¹⁷

Pripojenie na internet je možné poskytnúť viacerými spôsobmi. V minulosti bolo preferované pripojenie prostredníctvom telefónnych pevných liniek, ktoré sú však dnes vytlačané pripojením DSL – digitálny prenos údajov cez bezdrôtovú telefonickú sieť. Ďalší typ prístupu na internet je prostredníctvom káblov – koaxiálnych cez televízne rozvody alebo optických. Regulácia sietí a elektronických komunikácií je doménou štátu. V Slovenskej republike sú ústrednými orgánmi štátnej správy na tomto úseku Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR a hlavne Úrad pre reguláciu elektronických komunikácií a poštových služieb,¹⁸ ktorý dohliada na dodržiavanie pravidiel a poskytuje povolenia na základe zákona č. 351/2011 Z. z. o elektronických komunikáciách.¹⁹ Osobitným druhom prístupu je tzv. bezdrôtové pripojenie cez lokálnu sieť – WiFi či mobilný internet.

Dôležitým faktorom pri poskytovaní pripojenia na internet je sieťová neutralita. Princíp sieťovej neutrality spočíva v tom, že poskytovateľ internetového pripojenia je povinný správať sa rovnako voči každej sieťovej dátovej transakcii bez ohľadu na obsah, užívateľa, poskytovateľa služby alebo platformy. To znamená, že poskytovatelia internetu musia poskytovať prístup na všetky stránky, obsah a aplikácie rovnakou rýchlosťou a za rovnakých podmienok bez blokovania alebo preferencie akéhokoľvek obsahu. Prakticky bez ohľadu na to, či sa užívateľ pripája k službe Netflix, internetovému archívu alebo vlastnému blogu, poskytovateľ internetového pripojenia musí s týmito

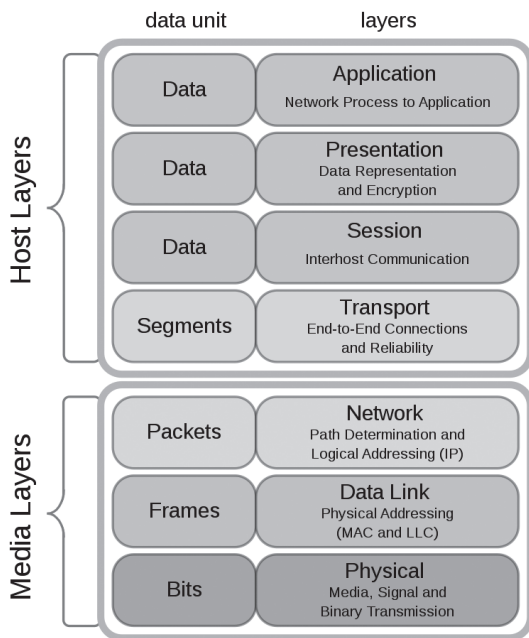
16 Nix.sk. [online] [cit. 1.6.2020]. Dostupné na: <<https://www.nix.sk/sk>>.

17 Pozri viac BUSINESS INSIDER: *The Best Explanation Yet Of How The NSA's PRISM Surveillance Program Works*. [online] [cit. 1.6.2020]. Dostupné na: <<https://www.businessinsider.com/how-prism-surveillance-works-2013-6>>.

18 Úrad pre reguláciu elektronických komunikácií a poštových služieb. [online] [cit. 1.6.2020]. Dostupné na: <<https://www.teleoff.gov.sk/urad-pre-regulaciu-elektronickych-komunikacii-a-postovych-sluzieb/>>.

19 Viac v osobitnej kapitole venovanej elektronickým komunikáciám v druhom diele učebnice.

sieťovými transakciami zaobchádzať rovnako. Pripojenie na stránku Univerzity Komenského v Bratislave musí prebehnúť v zásade rovnako rýchlo a bezodplatne ako na webové sídlo Facebooku.²⁰ Osobitne sa tomu budeme venovať v Kapitole 4.

Architektúra internetu býva rôzne delená na tzv. vrstvy. Tzv. OSI koncept,²¹ ich rozdeľuje do siedmich vrstiev nasledovne (vpravo). Až poslednou vrstvou v rámci architektúry internetu sú poskytovatelia služieb informačnej spoločnosti, ktorí v rámci internetovej siete ponúkajú služby alebo produkty. Typicky môže ísť o poskytnutie služby v podobe sociálnej siete alebo platformy na zdieľanie hudobných videí či internetového vyhľadávača. Tieto služby zároveň tvoria obsah internetu, ktorý môže často pochádzať od užívateľov.

20 Podrobnejšie pozri WU, T.: Network Neutrality, Broadband Discrimination. In *Journal of Telecommunications and High Technology Law*, Vol. 2, 2003, s. 141 – 179.

21 Pozri OSI Model [online] [cit. 11.10.2020]. Dostupné na: <https://en.wikipedia.org/wiki/OSI_model>.

1.3.2 INTERNET A PRÁVO

Online priestor primárne v podobe internetovej siete však prináša viacero výziev, s ktorými sa právna prax musí nevyhnutne vysporiadať v porovnaní s fyzickým svetom. Internet ako celosvetovú počítačovú sieť možno definovať prostredníctvom troch charakteristík a to (i) de-materializácia, (ii) internacionalizácia (de-teritorializácia) a (iii) technologická turbulencia.²²

Prvá charakteristika v podobe de-materializovania spôsobuje, že informácie, aktíva, služby a predmety právnych vzťahov sú nehmotné, resp. majú digitálnu podobu. Na predmetných nehmotných statkoch a predmetoch je do istej miery závislá aj ekonomika. Pre príklady nie je nutné chodiť ďaleko: trh s filmami sa zmenil na nepoznanie nástupom streamovania, samotné nakupovanie je možné vykonať z pohodlia domova, právne a zdravotné rady je možné dostať online atď. Druhou charakteristikou je internacionalizácia. V informačnej spoločnosti sa hranice štátov stávajú čoraz viac neviditeľnými a vágnymi, čo prirodzene spôsobuje aj niekoľko právnych problémov (napr. s vymožiteľnosťou práva v online priestore). Užívateľ nachádzajúci sa na Slovensku si vie v priebehu niekoľkých sekúnd kúpiť knihu z antikvariátu vzdialeného tisícky kilometrov alebo si pozrieť aktuálne počasie a dopravné podmienky cez online vysielanie v Kanade. Technologická turbulencia v kontexte internetu značí, že vývoj ide obrovskou rýchlosťou vpred a konzervativizmus práva nestačí dostatočne efektívne a promptne reagovať na predmetnú dynamiku.

K týmto trendom ešte možno dodať trend (iv) privatizácie verejného priestoru a (v) decentralizácie tvorby obsahu. Drvivá časť infraštruktúry je dnes v rukách súkromných spoločností, ktoré sú motivované zárobkom. Len drobná časť je ešte v rukách neziskových alebo štátnych organizácií. Prejav na internete je síce omnoho bezprostrednejší ako v analógovom svete, no to neznamená, že sa nespolieha na tisíce digitálnych vrátnikov (angl. gatekeepers). Video na YouTube totiž ostane online, len ak ho táto spoločnosť neodstráni. Osobný blog môže

22 Pozri napríklad PRINS, C. – KINK, F.: *Law and Regulation: Scenarios for the Information Age*. STM Publishing House, 2002.

zmazať poskytovateľ webhostingu, alebo doménu zrušiť doménová autorita. Všadeprítomne sa preto spoliehame na podporu a sympatiu súkromných firiem. Decentralizácia znamená, že čoraz viac ľudí dokáže bez editorskej kontroly šíriť svoj názor. Na rozdiel od novín, televízie alebo rozhlasu, v zásade nik nekontroluje obsah skôr, než je publikovaný online.

1.4. PRÁVO INFORMAČNÝCH TECHNOLOGIÍ

1.4.1 VYMEDZENIE A ŠPECIFICKOSŤ

Právo informačných a komunikačných technológií je v Slovenskej republike už roky uplatňované ako špecializácia advokátskych kancelárií alebo samostatný predmet v príprave budúcich právnikov na právnických fakultách. Na viacerých univerzitách vznikli samostatné pracoviská pedagogicky a vedecky zastrešujúce danú problematiku.

Je ale právo informačných a komunikačných technológií samostatné právne odvetvie alebo len zmesou právnych predpisov z iných právnych odvetví ako občianske právo, správne právo alebo ústavné právo? A je odpoveď na túto otázku vôbec dôležitá?

Začnime dôležitosťou. Fakt, že informačné a komunikačné technológie úplne zasiahli všetky oblasti práva je neodškriepiteľný. Z toho pohľadu je zrejmé, že tento fenomén treba študovať, aby sme zlepšili odpoveď spoločnosti na technologickú zmenu. Je otázne, či sa tak musí diať len v jednom predmete; podľa nášho názoru nie. IKT dnes menia všetky oblasti práva a naozaj nie je v silách žiadneho predmetu poňať všetko. Nebolo by to v konečnom dôsledku ani užitočné. Na druhej strane, štúdium dopadu IKT na právo nemôže fungovať len v izolácii, pretože mnohé trendy sú prepojené. Napríklad dopad na organizáciu volieb je určite doménou ústavného práva, no nie je mu možné porozumieť bez chápania zodpovednosti sociálnych sietí, fungovania internetového ekosystému a spracovania osobných údajov ako vstupu do internetovej reklamy. V tomto smere horizontálne štúdium IKT umožňuje lepšie pochopiť vzájomné vzťahy, ktoré potom

možno zohľadniť v rôznych odvetviach práva, a to či už pri jeho aplikácii alebo zmene.

Právo IKT teda obohacuje ostatné oblasti o horizontálny pohľad na technologickú zmenu, podobne ako správne právo všeobecne poskytuje základy pre chápanie jeho rôznych pododvetví. V oboch prípadoch sú základy tvorené konštantnými aktérmi, jedným ekosystémom moci a vybranými spôsobmi regulácie. Je asi nepochybné, že správne právo nemusí rovnako zohľadňovať digitálnu infraštruktúru alebo úlohu trhu pri regulácii správania, keďže predmet jeho skúmania je štát, jeho organizácia a správa vecí verejných. Podobné by bolo možné uviesť aj vo vzťahu k ďalším oblastiam práv, ktoré zase budú dávať akcent na iné modality regulácie. Žiadna z nich sa však nebude natoľko zaoberať reguláciou formou kódu a jeho postaveniu vo vzťahu k ostatným formám regulácie (legislatíva, spoločenské normy a trh).

Užitočnosť tejto oblasti navyše možno najlepšie pochopiť v kontexte medziodborovej spolupráce v spoločenských vedách a výskume vôbec. Tak ako má trestné právo logicky blízky vzťah s kriminológiou – medziodborovým štúdiom trestných činov a deviantného správania, právo IKT sa neustále vyvíja popri informatike (angl. computer science), ale aj iných oblastiach, ako mediálnych štúdiách (angl. communication studies). Ich spoločným menovateľom je štúdium informačných a komunikačných technológií.

Právo IKT však študuje spôsob regulácie sústrediac sa na jeho typické subjekty a berúc do úvahy inštitucionálny rámec práva. Iné oblasti sa potýkajú azda v menšej miere s rýchlosťou spoločenskej zmeny. Zároveň menej reflektujú nelegislatívne spôsoby regulácie ľudského správania, a to predovšetkým prostredníctvom architektúry. Ľudské správanie v online prostredí možno ovplyvniť rovnako prostredníctvom technických pravidiel alebo súkromných pravidiel digitálnych vrátnikov. Tento fakt navyše spôsobuje to, že na rozdiel od bežného súkromného práva, sa v ňom viac prelína otázka ľudskoprávnych mantinelov. Súkromné osoby v ňom veľmi často vystupujú v pozícii, ktorá im dáva v niektorých situáciách väčšiu neformálnu moc meniť správanie jednotlivca, ako majú štátne útvary. Tým musí celá oblasť oveľa viac reflektovať na klasické delenie medzi jednotlivcom a štátnou mocou, keďže v praxi týchto technológií sa rozdiel veľakrát stiera.

Polčák, navyše dopĺňa, že právo IKT sa vyznačuje využitím pragmatickej metodológie²³ so špecifickými možnosťami performatívnych pravidiel a inteligentnej regulácie. Tieto metódy regulácie podľa neho reflektujú možnosti architektúry, resp. kódu regulovať správanie. Performatívne pravidlá sú doménou práva informačných a komunikačných technológií, nakoľko stierajú rozdiel medzi regulátorom a regulovanými subjektami a kľúčovou entitou uplatňovania týchto pravidiel sú v jeho pojmosloví tzv. definičné autority (napríklad prevádzkovatelia služieb informačnej spoločnosti, ako Facebook alebo Youtube).

Vyššie uvedené prakticky znamená, že zákonodarca síce upraví určitú povinnosť všeobecne v legislatíve, ale jej výkon, konkrétne parametre a kontrolu uplatňovania prenecháva definičným autoritám a v podstate reguluje správanie bez toho, aby musel konkrétne pravidlá sám definovať. Takýto prístup a metódu regulácie reflektujú požiadavky GDPR, či kybernetickej bezpečnosti.²⁴ Ako príklad možno uviesť legislatívnu požiadavku zabezpečiť, aby na verejnej platforme zdieľania obsahu neboli nahraté autorské diela bez súhlasu ich autora. Akým spôsobom k implementácii tohto pravidla prevádzkovateľ platformy pristúpi je len na ňom, pričom má na výber z množstva technologických prostriedkov od automatizovaného filtra nahrávaného obsahu až po systém nahlasovania nelegálneho obsahu od užívateľov.

Ďalším špecifikom práva informačných a komunikačných technológií, ktoré uvádza Polčák je tzv. inteligentná regulácia. Inteligentná regulácia je technika, ktorá spočíva v mechanizmoch, ktoré flexibilne reagujú na kvalitu regulujúceho prostredia. Základom pre inteligentnú reguláciu je dostatok kvalitných dát, z ktorých možno následne vychádzať pri aplikácii noriem.²⁵ Ako príklad možno uviesť zavedenie povinnosti elektronickej registračnej pokladnice (tzv. eKasa), ktorá v reálnom čase posiela dáta o transakciách Finančnej správe SR za účelom kontroly výberu daní. Ďalším príkladom je automatizovaná regulácia povolenej rýchlosti na základe aktuálnej premávky, stavu vozovky či type vozidiel na ceste.

23 Viac POLČÁK, R.: Pojem a metoda práva informačních technologií. In POLČÁK, R. a kol.: *Právo informačních technologií*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 2 – 6.

24 Tamže, s. 13 – 16.

25 Tamže, s. 16 – 19.

Podľa dnešných kritérií pre právne odvetvia z hľadiska ich funkčnej a obsahovej stránky, možno za právne odvetvie považovať aj právo IKT.

Ottová znaky samostatného právneho odvetvia vymedzuje tak, že (i) upravuje určitú oblasť spoločenského života alebo vzťahov – spoločný predmet, (ii) má špecifickú metódu regulácie a (iii) úlohu jednotiacieho prvku zohrávajú komplexné právne predpisy alebo kódexy. Tretia požiadavka však neplatí absolútne.²⁶ Vyššie sme poukázali na to, že vzťahy v oblasti informačných technológií sú špecifické, čo zohľadňujú aj iné vedné disciplíny. Taktiež sme zhrnuli, že forma regulácie je širšia ako v iných oblastiach, vzhľadom na to, že viac zohľadňuje iné mechanizmy regulovania ľudského správania, ako napríklad digitálna architektúra. Taktiež zohľadňuje možnosť regulácie prostredníctvom digitálnych vrátnikov a adaptívnych inteligentných mechanizmov, ktoré sú viac dynamické ako iné odvetvia. Napokon, hoci práva IKT neupravuje jeden kódex, má základné stavebné kamene. Tými sú predovšetkým zodpovednosť prevádzkovateľov infraštruktúry, mnohé výlučne IKT oblasti práva duševného vlastníctva, sieťová neutralita, digitálna identita a ochrana osobných údajov.

1.4.2 PRAMENE A PRAVIDLÁ SPRÁVANIA SA V PROSTREDÍ KYBERNETICKÉHO PRIESTORU

Ako už bolo spomenuté, špecifikom práva IKT je fakt, že pravidlá správania sa nie sú upravené iba legislatívne (i) štátom, ale často ich kreujú aj (ii) mimoštátne entity a (iii) normy uznané internetovou komunitou.²⁷

Na najvyššej úrovni regulácie máme prirodzene štát alebo medzinárodné organizácie či zoskupenia. Vzhľadom na to, že pôsobnosť právnych noriem je viazaná na teritoriálnu pôsobnosť, je náročné vynucovať jednotné pravidlá vo virtuálnom priestore s množstvom užívateľov z rôznych krajín. Z tohto dôvodu Chris Reed a Andrew Murray odporúčajú zamerať sa pri regulácii na adresáta právnych noriem a nie

26 OTTOVÁ, E.: *Teória práva*. 1. vyd. Bratislava: Heuréka, 2010, s. 228.

27 Delenie podľa REED, CH. – MURRAY, A.: *Rethinking the Jurisprudence of Cyberspace*. Cheltenham: Edgar Elgar, 2019.

na regulátora, nakoľko pôsobnosť prijatých noriem je vo virtuálnom priestore prirodzene obmedzená a navyše v určitých prípadoch absenjuje legitimita práva.²⁸ Napríklad rámcovitost' európskej úpravy zodpovednosti hostingových poskytovateľov vedie k tomu, že globálni hráči donedávna uplatňovali aj pre európske krajiny oveľa podrobnejší proces známy z amerického autorského práva. Jeden globálny produkt totiž možno ľahšie distribuovať prostredníctvom zapracovania jedného súboru pravidiel.

Druhou vrstvou tvorcov pravidiel vo virtuálnom svete sú neštátne authority.²⁹ Ako príklady možno uviesť tvorcov technických štandardov a protokolov (už vyššie spomenuté organizácie *Internet Engineering Task Force*) či ICANN, ktorá okrem toho, že je správcom iných ako regionálnych doménových mien, vytvorila aj pravidlá pre doménové spory rešpektované komunitou.³⁰ Podobné pravidlá možno nájsť aj mimo čisto regulačného prostredia a ilustrovať to možno na príklade pravidiel riešenia spotrebiteľských sporov na aukčnej platforme eBay, pričom vynucovanie týchto pravidiel zabezpečuje samotná spoločnosť. Ďalším príkladom sú pravidlá pre blogovanie na weboch niektorých novín. Publikovanie blogov často podlieha prísnyim pravidlám z hľadiska možného obsahu pod sankciou zmazania alebo neschválenia publikácie.³¹ Ide tak o analogický vzťah, ako keď štát prostredníctvom súdnej moci vynucuje dodržiavanie právnych predpisov.

Tretou vrstvou sú pravidlá prijaté komunitou. Tieto pravidlá reflektujú, či sú právne normy prijímané internetovou komunitou a ak áno, akým spôsobom.³² Ilustrovať to možno na príklade, ak by Slovenská republika zakázala predaj predmetov oslavujúcich komunizmus. Niet pochyb o tom, že táto norma by bola aplikovateľná na osoby nachádzajúce sa na našom území vzhľadom na pôsobnosť slovenského práva. Čo však užívatelia elektronického portálu z tretích krajín, ktorí si

28 Tamže, s. 2 - 25.

29 Tamže, s. 44 a nasl.

30 Bližšie pozri Uniform Domain Name Dispute Resolution Policy v kapitole Doménové mená.

31 Pozri napríklad *Pravidlá blogovania na dennikN.sk.* [online] [cit. 1.6.2020]. Dostupné na: <<https://dennikn.sk/pravidla-blogovania-na-strankach-projektu-n/>> alebo *Kódex blogera na blog.sme.sk.* [online] [cit. 1.6.2020]. Dostupné na: <<https://info.blog.sme.sk/c/11694/kodex-blogera-na-blog-sme-sk.html>>.

32 REED, CH. – MURRAY, A.: *Rethinking the Jurisprudence of Cyberspace*. Cheltenham: Edgar Elgar, 2019, s. 56 – 63.

tieto predmety môžu zakúpiť alebo ich aj predávať? Každý jednotlivec sa môže rozhodnúť, či toto pravidlo uznáva (považuje za dostatočne legitímne) a bude sa ním v rámci internetového portálu riadiť. Takýmto spôsobom môže vzniknúť legitimita špecifického pravidla z národného právneho poriadku vo virtuálnom priestore.

Otázky

1. Prečo sa spoločnosť snaží podporovať inovácie?
2. Vysvetlite pojmy štvrtá industriálna revolúcia a informačná spoločnosť.
3. Aké sú štyri modality regulácie podľa Lessiga?
4. Čo je to Lex Informatica?
5. Uved'te príklad na regulovanie prostredníctvom architektúry (fyzickej a digitálnej) a diskutujte výhody a nevýhody tohto prístupu.
6. Môže byť architektúra v rozpore s ľudskými právami? Diskutujte a uved'te príklad.
7. Je regulovanie prostredníctvom architektúry prísnejšie alebo menej prísne ako regulácia prostredníctvom práva?
8. Aké rôzne prístupy možno zvolit' pri regulácií volieb vzhľadom na technologické zmeny?
9. Čo je to sieťová neutralita?
10. Má podľa Vás zmysel študovať osobitne právo informačných a komunikačných technológií?